

Соловйова Н.І.,

кандидат економічних наук,
докторант ННЦ “Інститут аграрної економіки”
Української академії аграрних наук

ПРОГНОЗУВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВ АПК

Автором визначено поняття фінансової системи підприємства, представлено модель такої системи. Здійснено порівняльний аналіз системних ознак організаційної та фінансової системи агропідприємства, а також розроблено схеми факторів модифікації фінансової системи.

The author determines the concept of an enterprise's financial system and presents the model of such system; carries out a comparative analysis of systemic signs in the organizational and financial systems of an agricultural enterprise; and also develops charts of factors to modify the financial system.

Розвиток теорії та методології прогнозування, поглиблення концепції прикладного застосування його принципів і логіко-аналітичного інструментарію набувають особливої гостроти та актуальності для тих секторів економіки, що забезпечують продовольчу безпеку та продовольчу незалежність нашої країни. Специфіка аграрної галузі в Україні має складну конфігурацію ознак, що формувалися під впливом унікальних історичних подій, політичних перетворень і соціально-економічних трансформацій. Інтенсивне впровадження радикальних ринкових реформ у середовище усталеного в ході десятиліть соціалістичного способу сільськогосподарського виробництва, часто без чіткої стратегії та обґрунтованої послідовності, привело аграрний сектор до стану глибокої економічної кризи.

Подібні парадокси перехідного періоду у фундаментальній трактовці реальності потребують повномасштабного історико-економічного та логіко-філософського осмислення¹. Сьогодні, з огляду на невтішні тенденції у виробничій, економічній, соціальній сферах АПК, пошук шляхів подолання кризи посідає центральне місце в колі наукової проблематики². Існуючі питання настільки потребують поглибленого вивчення з позиції стратегічного планування соціально-економічного розвитку АПК, що навіть актуалізують створення в майбутньому спеціального центру стратегічних досліджень, прогнозування і

¹ Лукинов І.І. Еволюция экономических систем. — М.: ЗАО “Издательство “Экономика”. — 2002. — 567 с.; Кара-Мурза С.Г. Научная картина мира — экономика — хозяйство // Философия хозяйства: Альманах Центра общественных наук и экономического факультета МГУ им. М. Ломоносова. — 1999. — № 1. — С. 21.

² Саблук П.Т., Юрчишин В.В. Розробка аграрної доктрини України // АПК України: стан, тенденції та перспективи розвитку: Інф.-аналіт. зб. — К.: ІАЕ УААН, 2002. — С. 625—642; Проблеми фінансової підтримки малих і середніх підприємств на селі / За ред. М.Я. Дем'яненка. — К.: ННЦ ІАЕ, 2004. — 240 с.

планування на базі науково-дослідних установ Української академії аграрних наук³. І однією з найважливіших сфер застосування методологічного інструментарію прогнозування, на нашу думку, є система управління фінансами підприємств АПК.

Зазначимо, що науковий пошук у ланцюжку “управління фінансами підприємства — система фінансів підприємства АПК — прогнозна модифікація фінансової системи підприємства АПК” дещо ускладнений відсутністю базових теоретико-методологічних розробок. Існує низка загальноновизнаних концепцій багатьох українських, російських та зарубіжних дослідників — Ю. Бріггема, Е. Хелфєрта, А.Д. Шеремєта, І.О. Бланка, В.В. Ковальова, Є.В. Мниха, М.С. Абрютіної, І.Т. Балабанова, О.С. Стоянової, А.М. Поддєрьогіна, Л.А. Лахтіонової, М.О. Кизима, В.А. Забродського та ін. Проте за рамками цих досліджень і дотепер залишається ряд проблем: ті, які мають визначальне практичне та теоретико-методологічне значення сьогодні, й такі, що покликані відіграти важливу роль у майбутньому. Ці проблеми стосуються, передусім, важливості розширення концепції системного фінансового прогнозування та планування у сфері АПК. Мається на увазі, що фінансове прогнозування є науково-прикладним результатом досліджень у галузі теорії фінансів, фінансової статистики, теорії економічного та фінансового аналізу, фінансового менеджменту та водночас виступає як окремий науковий напрямок. Вважаємо, що його основною методологічною базою має бути сучасна сфера системних досліджень, зокрема принципи системного підходу, загальної теорії систем і системного аналізу. З огляду на це, метою даного дослідження є формування нової методологічної парадигми фінансового прогнозування, що полягає в позиціонуванні фінансової системи аграрного підприємства в ролі об’єкта системного аналізу.

Треба зауважити, що на сьогодні дослідження в галузі синтезу знань з організаційної теорії та загальної теорії систем, починаючи з 60-х років минулого століття, становлять значний науковий доробок. По суті, він являє собою теоретико-методологічний фундамент прогнозних досліджень у сфері економіки та фінансів, що базується як на класичних позиціях Т. Парсонса, Р.Л. Акоффа, Д.М. Гвішіані, Л. фон Берталанфі, Ф. Каста, Дж. Розенцвейга, так і на сучасних інтерпретаціях В.С. Тютїна, В.М. Садовського, Ю.А. Урманцева та інших дослідників. Утім, протягом останніх сорока років існуючі методи системного підходу та системного аналізу еволюційно випробовувалися життям, зазнавали нищівної критики, вдосконалювалися за рахунок нових напрямків дослідницьких програм і, врешті, утворювали нові форми системного мислення. Так, під впливом загальної теорії систем у теорії менеджменту виникло так зване “жорстке системне мислення”. За такого підходу організація розглядалася як механічна

³ Кириленко І.Г., Сігал М.І. Перспективи вітчизняного АПК в контексті сучасних проблем та нових ризиків // Економіка АПК. — 2007. — № 11. — С. 66.

система досягнення цілей, проте не піддавалася формалізації суб'єктивна складова організаційної поведінки. Критики “жорсткого системного мислення” виділили напрямок “м'якого системного підходу”, який у ролі головного системоутворюючого фактора вбачав поведінку людини. Обмеженість сфер застосування “жорстких” та “м'яких” системних методологій сприяла розвитку альтернативного “критичного системного мислення”⁴.

Звісно, багатоманітність форм системного підходу генерує й численні методичні рекомендації з розв'язання організаційних проблем, розібратися в достовірності та практичній цінності яких під силу лише комплементарній методології, що виступає за поєднання всіх трьох зазначених підходів. Так, на нашу думку, прогнозування в концепції управління фінансами аграрного підприємства — яскравий приклад методологічної комплікації різних системних підходів. З точки зору загальної теорії систем, у інтерпретації Д. Каца та Р. Рана, системні цілі організації не обов'язково збігаються з цілями її складових субсистем⁵. У цьому аспекті науковий інтерес становить підприємство як відкрита система, що перебуває в динамічній рівновазі із зовнішнім середовищем і водночас визначається та досліджується з точки зору його найважливіших підсистем. Приміром, у даному дослідженні як *об'єкт пізнання* представлено аграрне підприємство, як *об'єкт прогнозування* — його фінансова система, а *за мету* прогнозування поставлено вияв характеру зв'язків фінансової системи з функціональними підсистемами організації та зовнішнім середовищем підприємства.

Комплементарний пошук особливо позначив позиції системного інжинірингу, методологія якого може бути спрямована, наприклад, на оптимізацію фінансової системи та узгодженість її цілей із головними цілями організації. Адже даний підхід спирається на ідею можливості встановлення взаємодії між компонентами системи, що існує в певній ієрархії цілей та їх внутрішній узгодженості. Стосовно концепції фінансового прогнозування це дає нам змогу представити фінансову систему підприємства у вигляді моделі, що імітує поведінку підприємства в різних умовах прийняття одного з варіантів управлінського рішення.

Необхідність постійного врахування факторів ризику та невизначеності зовнішнього середовища за умов неповноти та недостовірності економічної інформації, аналітико-прогностичного обґрунтування управлінських рішень вимагає застосування принципу безперервного прогнозування, що особливо актуально для підприємств агропромислового комплексу. З позиції системного підходу, підприємство являє собою складну систему, якій притаманні такі принципові ознаки, як стохастична природа, ієрархічність будови, цілеспрямованість функціонування, виділення загального та локальних критеріїв оптимальності, обмеженість

⁴ Локтионов М.В. Системный подход в менеджменте. — М.: Генезис, 2000. — 288 с.

⁵ Katz D., Rahn R. The social psychology of organization. — N.Y., 1966. — P. 36.

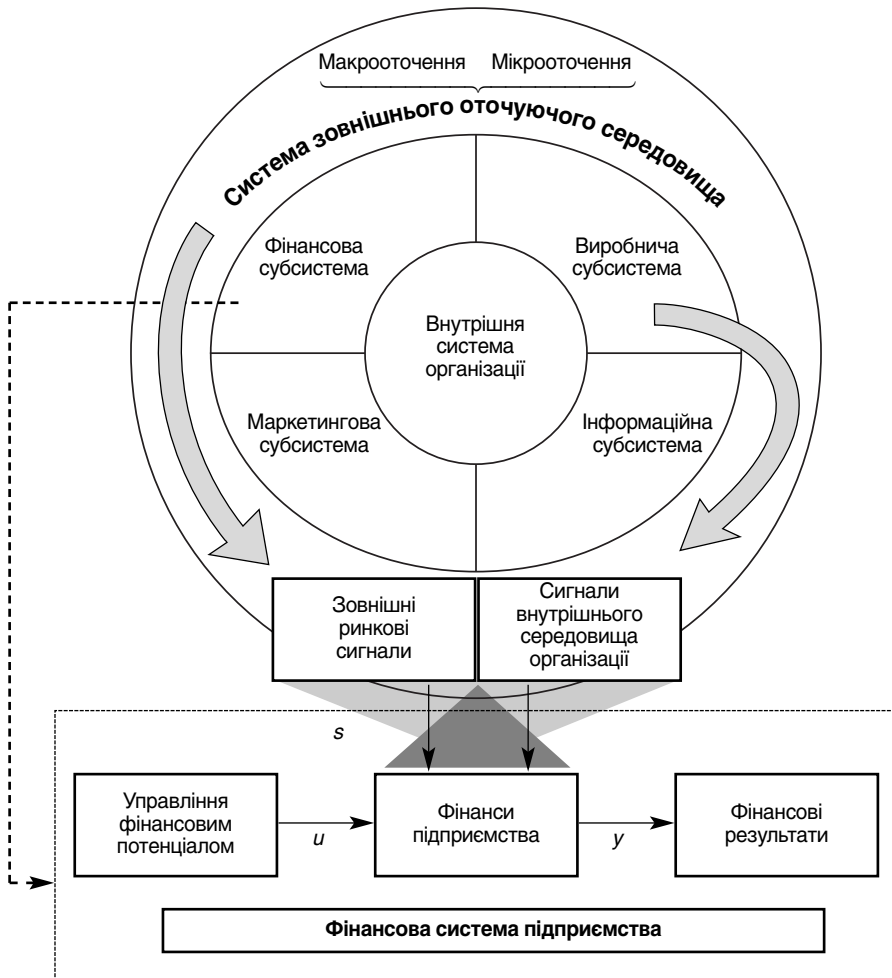
ресурсів, економічний вибір та багатоваріантність розвитку⁶. Тому в дослідженні аграрного підприємства та його фінансової системи доцільно застосувати загальні закономірності цілеспрямованих систем. До того ж у структурі складної системи організації всі її елементи, як правило, самі є складними системами. Так, у загальному значенні⁷ фінанси — це сукупність грошових ресурсів, що перебувають у розпорядженні господарюючих суб'єктів, а також становлять систему їх формування, розподілу та використання.

Таким чином, фінансовий стан може характеризувати ефективність і успішність перебігу виробничих, маркетингових, інформаційних процесів на підприємстві, інтегруючи їх у концептуальній моделі фінансової системи. Проте помічено, що в існуючих дослідженнях з проблем прогнозування і планування на аграрних підприємствах інтеграційна властивість фінансової системи не становить окремих предмет дослідження, а звідси й не отримує своєї формалізації. Отже, на передній план висувається завдання прогнозування динаміки розвитку аграрного підприємства на основі відстеження закономірностей та ланцюгових реакцій змін параметрів його фінансової підсистеми, що виявляє себе як індикатор стану інших підсистем підприємства. Фактором зміни параметрів тут виступає невпорядкований вплив очікуваних та стихійних імперативів розвитку системи, “сумативний” ефект якого необхідно інтерпретувати та формалізувати за логікою даного дослідження.

Системний погляд на підприємство допомагає зобразити його фінансову діяльність у вигляді генерації фінансових результатів як відповіді на якість управлінських рішень та зовнішніх ринкових сигналів стохастичного походження. Отже, принцип безперервного прогнозування стосовно фінансової підсистеми реалізується в завданнях управління фінансовим потенціалом з метою досягнення запланованих фінансових результатів із урахуванням невизначеності майбутніх параметрів ринкового оточення підприємства АПК. Один із визначальних принципів системного підходу — ієрархічність будови системи — дає змогу представити організацію як систему, що входить до складу більшої системи — її оточуючого середовища. А будь-яка система відкрита до такого середовища сутністю поставлених цілей. Сам факт динамічності змін зовнішнього середовища спонукає систему генерувати внутрішні імпульси розвитку, що, в принципі, підпорядковується другому закону теорії систем, з якого випливає, що характер поведінки кожної підсистеми обумовлюється характером поведінки найближчого верхнього рівня.

⁶ *Беляев А.А., Коротков Э.М.* Системология организации. — М.: Инфра-М, 2000. — 182 с.; *Мильнер Б.З.* Теория организации. — М.: ИНФРА-М, 1998. — 336 с.

⁷ Фінанси в період реформування агропромислового комплексу / За ред. М.Я. Дем'яненка. — К.: ІАЕ, 2002. — 645 с.; *Лишанский М.Л., Маслова И.Б.* Финансы в сельском хозяйстве: Учеб. пособ. для вузов. — М.: Финансы, 1999. — 430 с.; Фінанси підприємств: Курс лекцій: Навч. посіб. / За ред. Г.Г. Кірейцева. — К.: ЦУЛ, 2002. — 268 с.

Джерело: власні дослідження автора.

Рис. 1. Проекційне зображення моделі фінансової системи аграрного підприємства

Шляхом проекції системної структурованості всередину внутрішньої системи організації (реалізуючи формулу “функція породжує систему, а структура інтерпретує мету”) побудуємо модель фінансової системи підприємства як об’єкта фінансового прогнозування (рис. 1). Безумовно, фактори зовнішнього порядку формують невизначеність у середовищі прийняття управлінських рішень, що ускладнює прогнозування майбутніх та розпізнання поточних станів фінансової системи. Тому адекватна модель фінансової системи має бути моделлю прийняття фінансових рішень в умовах істотної ринкової невизначеності.

Система зовнішнього середовища організації поєднує економічну, політичну, соціальну, технологічну підсистеми, в яких працює організація. Кожна з цих підсистем має розгалужену структуру, елементи якої незмінно мають вирішальне значення для прогнозування фінансової діяльності підприємства. В розробленій системі фінансового прогнозування параметри зовнішнього оточуючого середовища (як відбиття ринкової, правової, природно-біологічної та політико-економічної невизначеності) формують систему факторів макрооточення. Такі параметри, як споживачі, конкуренти, постачальники, інфраструктура ділових відносин підприємства, враховуються в системі факторів мікрооточення. Разом ці дві системи формують блок “зовнішні ринкові сигнали” (рис. 1).

Сигнали, що надходять із внутрішньої системи організації, формують систему факторів внутрішнього середовища підприємства. Взаємозв'язки всіх трьох систем створюють систему прогнозних моделей взаємної актуалізації факторів і фінансових результатів. У моделі фінансової системи аграрного підприємства фінансові результати виступають прогнозною величиною y , що в загальному випадку може бути представлена як змінна стану або вихідна величина фінансової системи, на вхід якої подаються відповідні вхідні та управлінські величини u і яка перебуває під дією відповідних перешкод (зовнішніх та внутрішньо-організаційних сигналів) s . Досліджувана фінансова система, таким чином, являє собою динамічну та стохастичну керовану систему. У зв'язку із цим завдання прогнозу формулюється таким чином: фінансова система підприємства АПК перебуває під дією випадкових впливів, у тому числі зовнішніх ринкових сигналів. У результаті спостережень можна отримати вибірку реалізацій $y_t, t \in N$ та $u_t, t \in N$. Постає потреба в пошуку моделі, що дасть змогу прогнозувати вихідну величину y_t на інтервалі упередження прогнозу $t \in P$.

Основними методами системного аналізу прийнято вважати побудову моделей систем різного рівня і складності та аналіз систем із допомогою побудованих моделей⁸. Відповідно до системного підходу будь-який об'єкт виникає та існує в рамках певної великої системи. Зв'язки між об'єктами й системою є основою виникнення, існування та розвитку об'єкта й системи в цілому. З позиції побудованої моделі (рис. 1) визначимо *організаційну систему підприємства* як сукупність внутрішньо взаємопов'язаних її частин, основними елементами якої є об'єкти організаційного управління: виробництво, маркетинг, фінанси, інформація, людські ресурси. Отже, *фінансову систему підприємства* пропонуємо визначати як його внутрішню підсистему, що становить сукупність засобів управління фінансовим потенціалом підприємства, які забезпечують взаємозв'язок між процедурами прийняття управлінських рішень і генерацією фінансових результатів за умов постійних змін параметрів зовнішнього середовища.

⁸ Катренко А.В. Системний аналіз об'єктів та процесів комп'ютеризації: Навч. посіб. — Львів: Новий світ, 2003. — С. 78; Сорока К.О. Основи теорії систем і системного аналізу: Навч. посіб. — Харків: Тимченко А.М., 2005. — С. 13.

У таблиці наведено результати порівняння системних ознак як для організаційної, так і для фінансової системи підприємства. Сукупність системних ознак, реалізованих на рівні фінансової системи агропідприємства, визначає завдання фінансового прогнозування за принципами цілісності, якісної визначеності, відмежованості від середовища, гетерогенності та структурованості, взаємодії частин системи між собою та її зв'язків із оточуючим середовищем, наявності інтегральних характеристик, ємерджентності й цілеспрямованості. Очевидно, що всі системні ознаки в результаті обґрунтовують створення системи показників перехресної актуалізації базисних факторів (БФ) та надбудованих (НФ), факторів внутрішнього середовища підприємства з факторами макро- й мікрооточення. Багатоманітність варіантів перехреснення неодмінно має бути формалізована з урахуванням якомога більшої кількості горизонтальних і вертикальних зв'язків, кількісних та якісних характеристик фінансової системи агропідприємства. Тому вихідні величини системи управління фінансами — фінансові результати — являють собою функцію сукупності факторів ($БФ1 \div БФ4$, $НФ1 \div НФ3$), що впливають на фінансову систему через модифікацію її прогнозних параметрів.

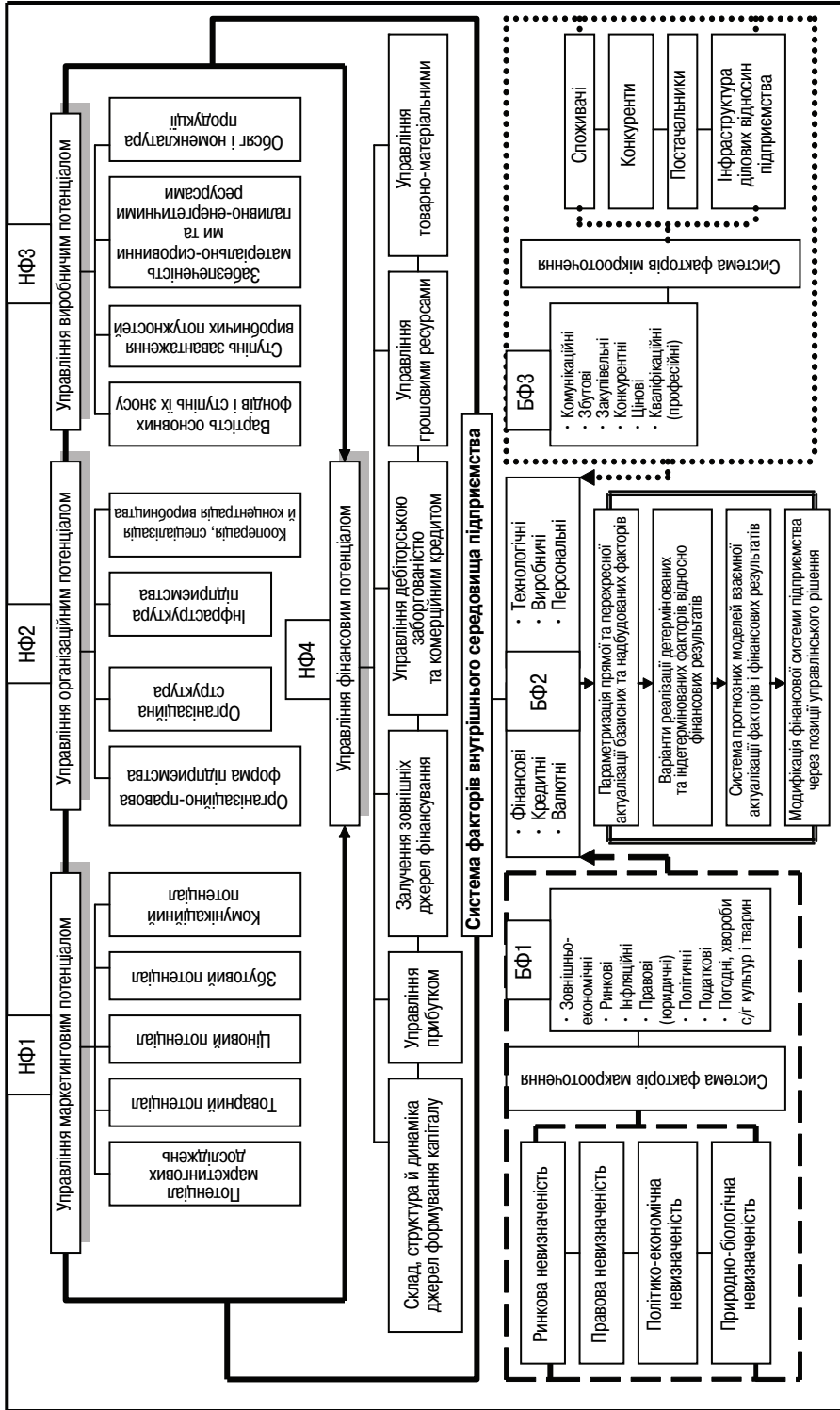
Отже, все розмаїття параметрів і залежностей, що характеризують зовнішні зв'язки, внутрішню структуру системи та варіанти випадкового впливу, лежить у площині вимірювання об'єктивних умов функціонування фінансової системи підприємства. Таким вимірюванням будемо вважати створення системи показників (факторів), під впливом яких змінюється прогнозна величина фінансових результатів. Сутність даного дослідження зводиться до відбору й класифікації численних варіантів взаємозв'язків фінансової системи та параметрів зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства. Якщо між ними існує певна внутрішня єдність, кожній оперативній одиниці описання відповідатиме фактор, що впливає на певне коло подій. Такий фактор виступатиме детермінантом цих подій. Тоді перспективну модифікацію динамічної фінансової системи підприємства можна представити у множині варіацій позитивної або негативної реалізації факторів відносно визначеного конгломерату подій (рис. 2). Розрахунковий блок (позначений на рисунку подвійними лініями) уособлює модель розроблюваної автором системи фінансового прогнозування.

Варіанти комбінацій БФ і НФ відносно їх перехресної та прямої взаємодії представляють розв'язання проблеми кількісної оцінки систематизованих груп факторів, що зумовлюють фінансові результати діяльності аграрного підприємства. Розрахована статична й динамічна рівновага НФ та БФ відносно фінансових результатів є частиною побудови сценарію і прогнозної модифікації фінансової системи. При складанні конкретного сценарію виникає потреба у встановленні структури та характеру впливу подій, здатних актуалізуватися відносно модифікації фінансової системи аграрного підприємства. Узагальнення таких відомостей у системі фінансового прогнозування (у версії її інформаційної реалізації) передбачає процедуру розподілу факторів і подій за рівнями ієрархічної системи та подальшу розробку сценаріїв,

Таблиця. Порівняння ознак організаційної системи та її функціональної фінансової підсистеми

Системні ознаки	Реалізація на рівні організаційної системи в цілому	Реалізація на рівні фінансової системи підприємства
Цілісність	Функціональні підсистеми організації (виробнича, маркетингова, фінансова та ін.) виступають як одне ціле відносно системи зовнішнього оточуючого середовища	Фінансова система являє собою одне ціле відносно управління фінансовим потенціалом підприємства та впливу внутрішньої системи організації
Якісна визначеність	Організаційна система підприємства характеризується багатьма якісними характеристиками: розмір підприємства, спеціалізація, інфраструктура, організаційно-правова форма тощо	Якісні характеристики фінансової системи: рівень і динаміка фінансових результатів, майновий і фінансовий стан підприємства, ділова активність та ефективність діяльності, фінансова стійкість тощо
Відмежованість від середовища	Внутрішня система організації відділена від системи зовнішнього оточуючого середовища межами повноважень її функціональних підсистем	Фінансова система відмежована від інших функціональних підсистем підприємства спеціфікою функцій, пов'язаних із управлінням фінансовим потенціалом, потоком фінансових ресурсів, фінансовим фондом
Гетерогенність і структурованість	Неоднорідність складу функціональних підсистем організації, структурованість власними ієрархічними рівнями, системою цілей. Приміром, виробнича підсистема включає системи використання основних фондів, сировини й матеріалів, трудових ресурсів тощо	Фінансова система структурована системою безготівкових розрахунків, системою управління фінансовими ризиками, системою управління оборотним капіталом, системою фінансового планування й бюджетування, системою залучення нових фінансових ресурсів та ін.
Взаємодія частин системи	Взаємодія, взаємовплив функціональних підсистем організації, що разом утворюють єдину систему, яка підтримується потоками матеріалів, енергії та інформації ззовні, що трансформуються та перетворюються на товари й послуги	Взаємодія та взаємовплив структурних елементів усередині фінансової системи, а також із системами внутрішнього (виробнича, маркетингова, інформаційна субсистеми) та зовнішнього середовища організації
Взаємодія та зв'язок із навколишнім середовищем	Намагання подолати процеси зростання ентропії та підвищити внутрішню впорядкованість організаційної системи, формувати стратегічні й тактичні цілі в умовах постійної зміни зовнішнього середовища	Адаптація фінансової системи підприємства до зміни зовнішнього середовища (внутрішня система організації й зовнішнє оточення підприємства) та здійснення доцільного вибору альтернатив прийняття фінансових рішень
Нааявність інтегральних характеристик	Проявляється в інтегральних характеристиках елементів поточного та майбутнього розвитку організаційної системи. Наприклад, категорія "загальний потенціал" включає інтегральні характеристики виробничо-технологічного, кадрового, фінансового, організаційного, науково-технічного та інших потенціалів організаційної системи	Інтегральна характеристика фінансового потенціалу відбивається в інтегральних показниках: складу, структури й динаміки джерел формування капіталу, ефективності управління грошовими коштами, управління товарно-матеріальними запасами, прибутком, дебіторською заборгованістю, комерційним кредитом та ін.
Емерджентність	Дає змогу представити підприємство як основний структуруютьорюючий елемент економіки, як об'єкт докладавання робочої сили, як джерело доходу для власників, джерело задоволення матеріальних потреб членів суспільства або інше	Фінансова система набуває нових якісних характеристик щодо здатності відображувати результати взаємодії і взаємовпливу різних функціональних підсистем організації, а також ступінь адаптації підприємства до змін параметрів системи зовнішнього оточуючого середовища
Цілеспрямованість	Відбивається в цільовій концепції підприємства, що поєднує досягнення виробничих, фінансових, маркетингових, економічних, соціальних та інших цілей	Формування фінансової стратегії та об'єднання стратегічних орієнтирів фінансово-економічної діяльності підприємства

Джерело: власні дослідження автора.

Джерело: власні дослідження автора.

Рис. 2. Структурно-логічна схема факторів модифікації фінансової системи підприємства

придатних для оперативного використання у процесі управління фінансами аграрного підприємства (рис. 3). В умовах неповноти прогнозної інформації, особливо в системах факторів зовнішнього макро- та мікрооточення фінансової системи підприємства, багатоваріантність знань про майбутнє формується в ході операцій логіко-математичного, імовірнісного й нечітко-множинного аналізу. Згідно зі схемою, зображеною на рисунку, зміст кожного фактора деталізується з допомогою численних взаємозв'язків із іншими факторами. Утворені системи показників становлять основу для складання прогнозних сценаріїв розвитку фінансової системи агропідприємства.

Так, дослідження реалізації БФ1 відносно НФ1 розкриває специфіку завдань управління маркетинговим потенціалом підприємства стосовно системи зовнішніх факторів із позиції макрооточення. Приміром, серед іншого цю комбінацію актуалізують параметри нестійкості цін на сільгосппродукцію та ресурси; різні цінові парадокси зі зниженням закупівельних цін на певні види продукції та одночасним зростанням цін на матеріально-технічні ресурси; ймовірності змін цін ресурсів або товарів після укладення контрактів; інфляційні коливання у зв'язку із сезонним подорожчанням певних груп продукції; сезонні коливання споживацького попиту; жорстка податкова політика, несприятливе соціально-економічне становище, недосконалість законодавчої бази, низький рівень розвитку ринкових відносин — усе це обумовлює низьку ефективність управління маркетинговим потенціалом підприємства.

Комбінація БФ1×НФ2 формалізує вплив ринкових та правових імперативів відносно параметрів управління організаційним потенціалом. У ній мають досліджуватися варіанти змін інфраструктури, організаційної структури підприємства, потенціал його вдосконалення у плані спеціалізації, концентрації, кооперації виробництва відповідно до вимог ринку та динаміки змін законодавчої бази. Характер і форми спеціалізації вдосконалюються під впливом кон'юнктури ринку та розвитку продуктивних сил. Проте кризова ситуація в ринковому середовищі поряд із відсутністю необхідної технічної бази аграрних підприємств та надійної постачально-збутової мережі викликає зворотні процеси. Вплив таких факторів має бути розрахований із позиції ефективності управління організаційним потенціалом та формування відповідних параметрів фінансової системи аграрного підприємства.

Варіант БФ1×НФ3 дещо інакше трактує загальноприйняту в літературі взаємозалежність факторів ефективності використання виробничого потенціалу. В основу прогнозних розрахунків взаємної актуалізації даного фактора (БФ1×НФ3) та фінансових результатів покладено твердження П. Друкера⁹, виходячи з якого

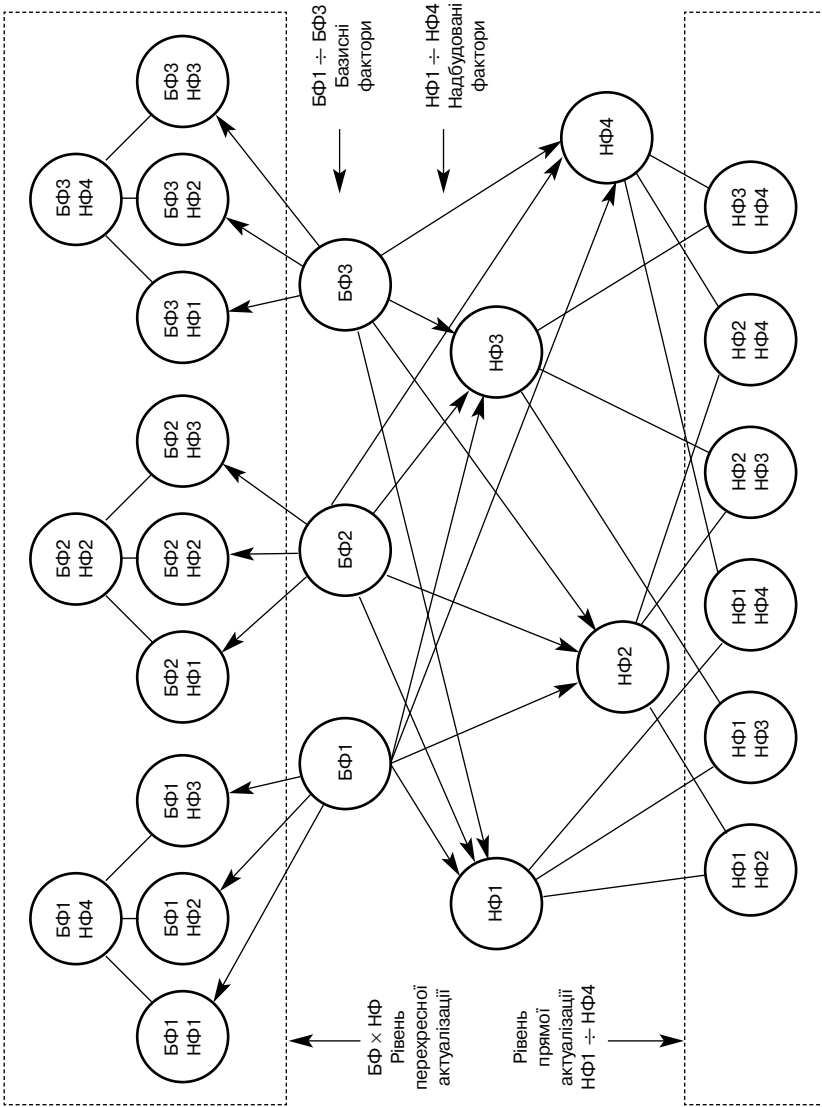
⁹ Основоположник сучасного менеджменту П. Друкер стверджував, що всередині самого бізнесу не існує “центрів прибутку”, а результати й ресурси знаходяться ззовні. Приміром, максимізація прибутку, як головна мета функціонування підприємства як системи, є результатом його взаємодії із зовнішнім середовищем. Отже, завжди знаходиться хтось ззовні (держава, споживачі), хто визначає ефективність зусиль бізнесу (див.: Друкер П. Управление, нацеленное на результаты: Пер. с англ. — М.: Технологическая школа бизнеса, 1994. — 200 с.).

виробнича потужність аграрного підприємства, а звідси і ступінь використання виробничого потенціалу, є результативним показником, що передусім формується під впливом факторів зовнішнього порядку. Таких як динаміка державних інвестицій у основний капітал сільського господарства, розвиток вітчизняного машинобудування, зацікавленість фінансово-кредитних інститутів у довгостроковому кредитуванні сільськогосподарського виробництва, державна підтримка лізингових відносин та можливість стимулювання їх розвитку тощо. Перелічені фактори так чи інакше визначають фінансову ефективність використання виробничого потенціалу, а отже, й ефективність зусиль агробізнесу. Тому інтегруючою комбінацією для наведеної групи реалізації БФ1 відносно НФ1÷НФ4 є актуалізація факторів макрооточення стосовно системи управління фінансовим потенціалом агропідприємства (БФ1×НФ4).

Таким чином, у основі прогнозування показників ефективності управління фінансовим потенціалом — дослідження сумісності факторів макрооточення з факторами внутрішнього середовища підприємства, що у вихідних величинах фінансової системи набирає форму відповідних фінансових результатів. Групи факторів, що утворюються з комбінацій БФ2 відносно НФ1÷НФ4, відображують внутрішні зв'язки між усіма підсистемами аграрного підприємства у сформованій системі факторів його внутрішнього середовища. Інтегруюча складова БФ2×НФ4 в прогнозованому дослідженні розкриває зміст причинних зв'язків у реалізації ефективного управління фінансовим потенціалом відносно сигналів внутрішнього середовища підприємства.

Реалізація БФ3 відносно НФ1÷НФ4 розкриває можливості агропідприємства щодо управління його маркетинговим, організаційним, виробничим та фінансовим потенціалом за умов невпорядкованого, але визначального впливу факторів зовнішнього мікрооточення. Зобразити сутність причинних зв'язків між двома системами факторів можна на прикладі інтегруючої комбінації БФ3×НФ4, що демонструє залежність вихідних фінансових результатів від характеру відносин підприємства з потенційними споживачами, постачальниками, конкурентами та інфраструктурою його ділових відносин. Тут усі параметри управління фінансовим потенціалом підприємства (рис. 2) потрапляють у залежність від таких “центрів прибутку”, що розміщуються в середовищі невизначеності й непередбачуваності поведінки контрагентів, споживацьких примх, змін конкурентних і ділових інтересів.

Рівень прямої актуалізації факторів передбачає появу нових комбінацій зв'язків між надбудованими факторами. А подібні зв'язки між базисними утвореннями не однозначні, адже базисний фактор реалізується переважно у зв'язку з надбудованими. Натомість, взаємна актуалізація надбудованих факторів характеризується більшою чіткістю зворотних реакцій, тіснішою прив'язаністю до конкретних часових рамок та обумовленістю певними фіксованими нормативами. Так, при зміні реалізації параметрів управління маркетинговим потенціалом

Джерело: власні дослідження автора.

Рис. 3. Пряма та перехресна актуалізація базисних та надбудованих факторів модифікації фінансової системи аграрного підприємства

(НФ1) закономірними є відповідні зміни в реалізації НФ2, НФ3, НФ4. Наприклад, тут досліджуються такі ланцюгові реакції: невдала організація мережі збуту й системи просування товару — накопичення товарних запасів — скорочення оборотних засобів; низька якість товарів, недосконала структура асортименту — зменшення обсягів збуту, зниження прибутковості та ін. Реалізація параметрів управління організаційним потенціалом (НФ2) актуалізується відносно зміни параметрів управління маркетинговим, виробничим, фінансовим потенціалом підприємства тощо. Результатом дослідження зв'язків між реалізацією БФ та НФ є формування нових систем факторів, спрямованих на складання сценаріїв для прогнозу модифікації фінансової системи агропідприємства. Економічна сутність даної концепції полягає в тому, що множинні модифікації фінансової системи підприємства являють собою своєрідні індикатори економічних процесів, які формуються під впливом великої кількості факторів, часто невідомих і таких, що діють у різних напрямках.

Горизонти подальших досліджень, на нашу думку, — у сфері розробки інформаційної управлінської системи фінансового прогнозування, здатної моделювати розвиток фінансової системи аграрного підприємства на основі перехресного врахування якомога більшої кількості факторів і подій. Кінцевою метою тут виступає не тільки вияв загальних закономірностей розвитку фінансової системи агропромислового підприємства, сценарне моделювання варіантів зміни її параметрів, а й формалізація в представленій динамічній системі всього розмаїття взаємозв'язків “фінансове рішення — фінансові результати”.